HÖGSTA DOMSTOLENS
BESLUT

meddelat i Stockholm den 8 juli 2026

Mål nr
B 9488-25

PARTER

Klagande

N.E.

Ombud och offentlig försvarare: Advokat C.Ö.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Våld mot tjänsteman

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2025-10-09 i mål B 3792-25

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att beslutet om åtalsunderlåtelse avseende våldsamt motstånd utgör hinder mot att pröva åtalet om våld mot tjänsteman.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet i övrigt och

- undanröjer tingsrättens och hovrättens domar såvitt avser skuld, påföljd och avgift till brottsofferfonden samt
- avvisar, med ändring av hovrättens beslut, åtalet mot N.E. för våld mot tjänsteman.

C.Ö. ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av N.E. i Högsta domstolen med 12 500 kr. Av beloppet avser 9 999 kr 90 öre arbete och 2 499 kr 98 öre mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

N.E. har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens dom och avvisa åtalet.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens beslut och dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 4.

SKÄL

Bakgrund

1. N.E. åtalades för våld mot tjänsteman. Enligt gärningsbeskrivningen hade hon slagit en ordningsvakt i bröstkorgen och sparkat på hans ben. Gärningen hade skett på en nattklubb i Göteborg någon gång under natten

Dok.Id 361192

mellan den 30 april och den 1 maj 2024. Samma dag som åtalet väcktes fattade åklagaren ett beslut om åtalsunderlåtelse avseende våldsamt motstånd som ägt rum vid samma tillfälle. Motiveringen var att N.E. är åtalad, kommer att åtalas eller strafföreläggas för annan brottslighet och att den påföljd som då kommer att bestämmas är tillräcklig för att omfatta också den nu aktuella brottsligheten. I den anmälan som upprättades av polisen angavs att brottet bestod i att N.E. krängt med överkroppen och stretat emot med sina armar när hon skulle omhändertas av två ordningsvakter.

2. Tingsrätten ansåg att åtalsunderlåtelsen inte utgjorde hinder mot att pröva åtalet och dömde N.E. för våld mot tjänsteman. Tingsrätten fann styrkt att hon utdelat en spark som orsakat smärta, men ansåg att det slag hon utdelat inte utgjorde våld i den bemärkelse som fordras för att utgöra våld mot tjänsteman.

3. Hovrätten har delat tingsrättens bedömning avseende den åtalade gärningen och dömt N.E. för våld mot tjänsteman. Hovrätten har funnit att åtalet, i förhållande till åtalsunderlåtelsen avseende våldsamt motstånd, innefattat ett påstående om ytterligare våld som utövats mot samma målsägande vid ett sammanhängande tids- och rumsmässigt händelseförlopp och att det därmed varit fråga om samma gärning i båda fallen. Beslutet om åtalsunderlåtelse har dock, enligt hovrätten, inte utgjort hinder mot att pröva åtalet.

Prövningstillståndet

4. Högsta domstolen har med utgångspunkt i vad hovrätten funnit utrett om ett tids- och rumsmässigt sammanhängande händelseförlopp meddelat prövningstillstånd i fråga om åtalsunderlåtelsen utgör hinder mot att pröva åtalet. Frågan om prövningstillstånd i målet i övrigt har förklarats vilande.

Dok.Id 361192

Åtalsunderlåtelse

5. För åklagare gäller enligt 20 kap. 6 § rättegångsbalken en skyldighet att väcka åtal för brott som faller under allmänt åtal när en fällande dom kan förväntas (s.k. absolut, eller obligatorisk, åtalsplikt). Möjligheten att besluta om åtalsunderlåtelse utgör ett undantag från den skyldigheten.

6. Åtalsunderlåtelse kan bland annat beslutas när den misstänkte begått annat brott och det utöver påföljden för det brottet inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet (se 20 kap. 7 § första stycket 3). Ett sådant beslut förutsätter att inget väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts.

7. Det är möjligt att besluta om åtalsunderlåtelse avseende ett visst brott även sedan åtal har väckts för brottet. Det får ske om det kommer fram förhållanden som skulle ha lett till åtalsunderlåtelse om de var kända vid tiden för åtalet, men får inte beslutas om den tilltalade motsätter sig det eller om dom redan har fallit (se 20 kap. 7 a §). Beslutas åtalsunderlåtelse när åtal är väckt ska åtalet läggas ned (se prop. 1981/82:41 s. 32).

8. En åtalsunderlåtelse innebär ett konstaterande att den misstänkte har gjort sig skyldig till det aktuella brottet (en sakerförklaring). En grundläggande förutsättning för ett beslut om åtalsunderlåtelse är därför att det finns en fullständig brottsutredning och att åklagaren kan räkna med en fällande dom om åtal skulle väckas. Beslutet innehåller dock inte någon gärningsbeskrivning.

9. Beslut om åtalsunderlåtelse antecknas i belastningsregistret (se 3 § 4 lagen, 1998:620, om belastningsregister). Om den berörde gör sig skyldig till nya brott kan en åtalsunderlåtelse beaktas i skärpande riktning vid straffmätning och påföljdsval enligt 29 kap. 4 § och 30 kap. 4 § brottsbalken.

Dok.Id 361192

Återkallelse av beslut om åtalsunderlåtelse

10. En åtalsunderlåtelse får återkallas om särskilda omständigheter föranleder det (se 20 kap. 7 b § rättegångsbalken). Möjligheten förutsätter i princip att nya omständigheter har inträffat. Det kan till exempel vara aktuellt att återkalla en åtalsunderlåtelse i ett konkurrensfall (7 § första stycket 3) när den misstänkte blir helt frikänd för de brott som antogs föranleda tillräcklig påföljd. (Se prop. 1984/85:3 s. 53 f.)

11. Det finns ingen bestämd tidsgräns för när en återkallelse av en åtalsunderlåtelse får ske. I förarbetena anges att omständigheter som inträffar senare än två år från beslutet inte bör beaktas vid bedömningen av om en återkallelse ska ske samt att återkallelse inte kan ske om preskription har inträtt enligt 35 kap. brottsbalken (se a. prop. s. 43).

12. I förarbetena anges vidare att om en åklagare inom ramen för ett åtal vill åberopa ett brott som omfattas av en åtalsunderlåtelse, till exempel för att visa på vanemässighet i brottsligheten, får han eller hon under de förutsättningar som gäller för detta återkalla åtalsunderlåtelsen och utvidga åtalet till att omfatta även detta brott (se a. prop. s. 33).

Ne bis in idem

13. Åtal får inte väckas mot en misstänkt för en gärning för vilken han eller hon redan tidigare har dömts eller frikänts i en lagakraftvunnen brottmålsdom (se 30 kap. 9 § rättegångsbalken). Detsamma gäller för en gärning för vilken den misstänkte tidigare har godkänt ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot (se 48 kap. 3 § andra stycket). Bestämmelserna ger uttryck för principen om ett avgörandes rättskraft och att ingen ska lagföras två gånger för samma gärning (ne bis in idem eller dubbelprövningsförbudet).

Dok.Id 361192

14. Vid bedömningen av om två förfaranden avser samma gärning har det betydelse om det är fråga om väsentligen samma händelseförlopp som läggs till grund för båda förfarandena, liksom om det råder överensstämmelse när det gäller angreppsobjekt eller brottsresultat. Andra faktorer som kan påverka bedömningen är om det finns ett nära samband i tid och rum mellan gärningarna. De syften som ligger bakom regleringen kan också få betydelse. Några kriterier för vad som ska anses utgöra samma gärning och som gäller för alla fall kan inte ställas upp. (Se ”Promessas bokföring” NJA 2023 s. 523 p. 11.)

15. Reglerna om rättskraft korresponderar med artikel 4.1 i Europakonventionens sjunde tilläggsprotokoll och artikel 50 i EU:s rättighetsstadga. Båda artiklarna ger uttryck för principen om ne bis in idem men har delvis olika tillämpningsområde. De har också ett vidare tillämpningsområde än bestämmelserna i 30 kap. 9 § och 48 kap. 3 § rättegångsbalken. (Jfr ”Promessas bokföring” p. 14–20.)

Vilken betydelse har ett beslut om åtalsunderlåtelse om åtal väcks för samma gärning?

16. Ett beslut om åtalsunderlåtelse får inte rättskraft på det sätt som gäller för dom, strafföreläggande och ordningsbot. En åtalsunderlåtelse har dock en långtgående verkan som i flera avseenden kan jämställas med sådana avgöranden, bland annat genom att den antecknas i belastningsregistret och får betydelse för påföljden vid återfall i brott (se p. 9). Att möjligheten till återkallelse endast ska ske i undantagsfall och i princip förutsätter nya omständigheter innebär dessutom att en åtalsunderlåtelse i de flesta fall är det slutliga ställningstagandet i skuldfrågan.

17. På skatteområdet – när det gäller förhållandet mellan åtal för brott enligt skattebrottslagen (1971:69) och skattetillägg enligt skatteförfarandelagen (2011:1244) – har en åtalsunderlåtelse getts en

Dok.Id 361192

uttrycklig spärrverkan som hinder för ett andra förfarande. Det ansågs visserligen oklart om en åtalsunderlåtelse är en sådan åtgärd som träffas av dubbelprövningsförbudet. En åtalsunderlåtelse ansågs dock ha en så långtgående karaktär att den ska ha spärrverkan. En åtalsunderlåtelse avseende en viss åtgärd eller underlåtenhet hindrar därför att skattetillägg tas ut avseende samma felaktighet eller passivitet. (Se prop. 2014/15:131 s. 89 f.)

18. Det nu anförda talar för att ett åtal som avser samma gärning som en gärning som omfattas av ett beslut om åtalsunderlåtelse inte ska kunna bli föremål för prövning.

19. I samma riktning talar systematiken i regleringen av åtal och åtalsunderlåtelse. Denna kan inte uppfattas på annat sätt än att åklagaren inte ska besluta om åtalsunderlåtelse och åtal avseende samma gärning även om det är fråga om olika brott (jfr p. 7 och p. 12). Vidare skulle rättskraften hos den dom i vilken åtalet har prövats, enligt 30 kap. 9 § rättegångsbalken, omfatta allt som utgör samma gärning och alltså överlappa en åtalsunderlåtelse avseende samma gärning. En sådan ordning är mindre väl förenlig med principen att ingen ska lagföras två gånger för samma gärning.

20. Slutsatsen är alltså att allmänt åtal inte ska väckas för ett brott och åtalsunderlåtelse beslutas för ett annat brott, när de två brotten avser samma gärning (se p. 14). Skulle det ändå ske måste bestämmelserna tolkas på det sättet att ett allmänt åtal som avser samma gärning som ett beslut om åtalsunderlåtelse inte kan prövas och ska avvisas.

Bedömningen i detta fall

21. Beslutet om åtalsunderlåtelse avser våldsamt motstånd på en nattklubb någon gång under natten mellan den 30 april och 1 maj 2024. Eftersom det åtal som väckts mot N.E. avser våld mot tjänsteman som har

Dok.Id 361192

ett tids- och rumsmässigt sammanhängande händelseförlopp med den gärning som utgjort våldsamt motstånd är det fråga om samma gärning.

22. Åtalsunderlåtelsen utgör hinder mot att pröva ett allmänt åtal avseende samma gärning. Den i prövningstillståndet ställda frågan ska besvaras i enlighet med detta. Vid denna bedömning ska prövningstillstånd meddelas för målet i övrigt.

23. Eftersom det funnits hinder mot att pröva åtalet ska tingsrättens och hovrättens domar såvitt avser skuld, påföljd och avgift till brottsofferfonden undanröjas och åtalet ska avvisas.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Stefan Johansson, Cecilia Renfors (referent), Anders Perklev (skiljaktig), Katrin Hollunger Wågnert och Tobias Eriksson.
Föredragande har varit justitiesekreteraren Victoria Nilsson.

Dok.Id 361192

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Anders Perklev är skiljaktig när det gäller motiveringen och vill att skälen från och med rubriken ovanför punkten 13 ska ha följande lydelse.

Betydelsen av ett beslut om åtalsunderlåtelse för åklagares rätt att väcka åtal

13. Om åklagare beslutar om åtalsunderlåtelse och sedan om åtal avseende samma gärning föreligger två motstridiga beslut i åtalsfrågan. Bestämmelserna i rättegångsbalken anger inte uttryckligen hur en domstol ska hantera en sådan situation. Ett beslut om åtalsunderlåtelse utgör ett åklagarbeslut som inte kan överprövas av domstol (jfr 7 kap. 5 § rättegångsbalken). I stället får en bedömning göras av vilken betydelse beslutet om åtalsunderlåtelse har för åklagarens rätt att väcka åtal.

14. Ett beslut om åtalsunderlåtelse ska antecknas i belastningsregistret och kan under vissa förutsättningar medföra att målsäganden får rätt att väcka åtal för brottet (jfr 20 kap. 8 §). Utgångspunkten måste därför vara att ett beslut om åtalsunderlåtelse ska bestå över tid och därmed utgöra ett slutligt ställningstagande i åtalsfrågan.

15. Vidare får ett beslut om åtalsunderlåtelse återkallas endast om det finns särskilda skäl för det (se p. 10–12). Denna begränsning skulle knappast fylla någon funktion om en åklagare hade rätt att väcka åtal avseende samma gärning utan att först återkalla en tidigare meddelad åtalsunderlåtelse.

Dok.Id 361192

16. Sammantaget talar detta för att ett beslut om åtalsunderlåtelse ska anses medföra att en åklagare inte är behörig att väcka åtal avseende en gärning som omfattas av åtalsunderlåtelsen (jfr 20 kap. 2 §). Det innebär att om åklagaren ändå väcker åtal ska stämningsansökan avvisas (jfr 45 kap. 8 §).

Bedömningen i detta fall

17. Beslutet om åtalsunderlåtelse avser våldsamt motstånd på en nattklubb någon gång under natten mellan den 30 april och 1 maj 2024. Eftersom det åtal som väckts mot N.E. avser våld mot tjänsteman som har ett tids- och rumsmässigt sammanhängande händelseförlopp med den gärning som utgjort våldsamt motstånd är det fråga om samma gärning.

18. Riksåklagaren har uppgett att beslutet om åtal fattades före beslutet om åtalsunderlåtelse. Det framgår dock att båda besluten fattades i ett sammanhang och det står inte klart att stämningsansökan hade kommit in till tingsrätten när beslutet om åtalsunderlåtelse meddelades. Vid sådant förhållande får beslutet om åtalsunderlåtelse anses medföra att åklagaren inte var behörig att väcka åtal. Åtalsunderlåtelsen har således utgjort ett hinder mot att pröva åtalet. Den i prövningstillståndet ställda frågan ska besvaras i enlighet med detta. Vid denna bedömning ska prövningstillstånd meddelas för målet i övrigt.

19. Eftersom åklagaren inte var behörig att väcka åtal ska tingsrättens och hovrättens domar såvitt avser skuld, påföljd och avgift till brottsofferfonden undanröjas och åtalet ska avvisas.

_____

Dok.Id 361192